

Népelek-osztályok — vitaindító

Minden népelektár „vegyes” anyagot tartalmaz. Nemcsak tematikára nézve vegyes, hanem az énekek kora, értéke, ismertsége is erősen különbözik. Ez önmagában természetesen nem baj; bajt az okoz, ha a sáfárokat (lekipásztorokat, énekvezetőket, kántorokat) nem tájékoztatják arról, hogy melyik ének mit ér. Ők egyetlen nagy konglomerátumban kapják kézhez, nekik kellene rájönni, hogy mi micsoda, és hogy mivel mit is kellene kezdeni. El lehetne képzelni egy olyan énektárat, mely elrendezésével, szerkesztésmódjával, rövid bevezetőivel orientálná a használót. Ilyesfélére tett kísérletet az Éneklő Egyház. A másik lehetőségre a református egyház adott példát: az énekeskönyv szerkesztője, Csomasz Tóth Kálmán vaskos tanulmánykötetben, majd pedig egy vékonyabb, népszerű kézikönyvben kommentálta az énektár anyagát. Egy harmadik, régi akció kétségtelenül felületesebb, de az akkori sietséghez mérten mégsem haszontalan módszert kísérelt meg. Az Éneklő Egyház szerkesztésének előkészítésére kérdőíves felmérést készített az addig használatban volt SzVU-Hozsanna repertoárjáról, és a tudományos-esztétikai értékelést a kérdőív tapasztalataival összevetve öt kategóriát állított fel. Ennek idején (vagy húsz éve) közkézen forgott ez a minősítő lista; ma már csak az idősek emlékeznek rá. Lassanként eljött az énektár-revíziók évtizede. Az Éneklő Egyház revíziójáról különféle körökben már vagy egy évtizede szó van. A református énekeskönyv újraalkotására egy —a kollégák részéről meglehetősen elutasítással fogadott— kísérlet is történt néhány éve. Tudomásom szerint megkezdték az előkészület előkészületeit az evangélikus énekeskönyv javítására is. Módszertanilag talán nem lesz haszontalan felidézni, mi is volt annak a régi felmérésnek öt énekosztálya, s hogy milyen magatartást lehetne javasolni egy-egy ilyen osztály kezelésére.

I. osztály: nagy értékű énekek, általános ismertséggel

II. osztály: értékes énekek, de vagy kevésbé ismertek, kevésbé használtak, vagy magával a közléssel is problémák vannak (nem a legszerencsésebb szövegválasztás, megtévesztő kottakép, túl szűk használati lehetőség az év folyamán)

III. osztály: átlagos értékű, de népszerű énekek (főként az utolsó két évszázad anyagából)

IV. osztály: kevésbé értékes, de meglehetősen széles körben kedvelt énekek

V. osztály: alacsony értékű (esetleg zeneileg nem értéktelen, de gyülekezeti éneklésre kevésbé alkalmas), egyúttal a közhasználatban gyökeret nem vert énekek.

Hangsúlyozom, hogy a fenti osztályok csak a népelek anyagot foglalják magukban; a valóságos liturgikus énekananyag más elbírálást és kezelést kíván és érdemel.

Mi lehetne tehát a könyvszerkesztői vagy könyvhasználói magatartás az egyes osztályok énekeivel?

I. osztály: Megtartani, fenntartani, ha lehet még inkább meggyökereztetni. Ennek egyik hatásos eszköze többé-kevésbé rögzített istentiszteleti funkciót adni nekik.

II. osztály: Újabb kísérletet tenni a meggyökereztetésre. Megvizsgálni, nincs-e szükség egy új énekkönyvben valami módosításra, mely értékét is emelné, népszerűségét is szolgálná-e? Jó-e a szövege? Jó-e a dallamváltozat? (Ne felejtjük el, éppen ebben az osztályban tehetünk legkönnyebben ilyen javításokat, hiszen nem zavarjuk meg vele a közhasználatot.) Nem kellene-e több jó szöveget adni a dallamhoz, hogy az gyülekezetek év során többször, különféle alkalmakkor használhassák, s ezáltal jobban megtanulják? Ugyanakkor nem kellene-e az alkalmazások körét úgy meghúzni, hogy a dallamhoz meghatározott asszociációk rögzüljenek? Ha a közléssel minden rendben van: milyen pedagógia kellene ahhoz, hogy az ének meggyökeresedjék a közhasználatban?

III. osztály: Sem irtani, sem terjeszteni nem kell őket. Ez az énekcsoport alkalmas arra, hogy a nép éneklőkedvét fenntartsa, s ezt az éneklőkedvet az értékesebb anyagrészre is átvihessük. Ugyanakkor lassú, fokozatos pedagógiával (és okos énekkend-összeállítással) el kell érni, hogy ne ezek legyenek az ünnepek, időszakok „főénekei”, illetve az istentiszteletben ne ezek foglalják el a fő helyet. Megtartásukat elérhetjük úgy is, hogy az istentisztelet keretezéseként, vagy egyes semleges tagoló pontjain vetjük be őket. Máskor kombinálhatjuk őket liturgikus énekanyaggal (például áldozási népének). S még egy fontos feladat: elemezzük az adott ének szövegét (esetleg dallamát), s ennek alapján alakítsuk ki funkcióját, vagyis ne használjuk olyan funkcióban amelyhez nem méltó.

IV. osztály: Lassú felejtésre ítélandó énekek. Nem kell fellépni ellenük, elég, ha ritkábban vesszük be az énekkendbe vagy a főistentiszteleteken kívül élünk velük; ha helyükre más választunk, az legyen eleinte kedvelt vagy hatásos érték, hogy ugyanazzal a jókedvvel fújja a gyülekezet, mint a kihagyottat. Ha valaki hiányolja az énekkendből, nyugtassuk meg, hogy majd arra is sor kerül. Kérdés, be kell-e kerülniük az énektárba. Éppen azért, mert eléggé ismertek, mondhatjuk, hogy „ezeket a helyi hagyományra” bízunk. De ha bekerülnek, valamivel meg kell különböztetnünk őket az előző három csoporttól. Kerülhetnek például az adott fejezet függelékébe, vagy közölhetők lennének kotta nélkül (mivel „ezeket úgyis mindenki tudja”), vagy legalább kijelölhetők számukra azt az éneklési alkalmat, ahol menedéket adunk nekik.

V. osztály: Semmi ok arra, hogy akár az énekkönyv szerkesztő, akár a kántor megkegyelmezzon nekik. Viszont olyik-másik bekerülhetne helyi szerkesztésű gyűjteménybe vagy sajátos célú (népájtatosságra szánt, más esetben „muzeális” jellegű) antológiába.

Dobszay László